Buda András – Kiss Endre

Debreceni Egyetem, Neveléstudományok Intézete –
ELTE, BTK, Újkori és Jelenkori Filozófia Tanszék

Interdiszciplináris pedagógia, tanárok, értelmiségiek

A VI. Kiss Árpád Emlékkonferencia

1999-ben Báthory Zoltán, Kozma Tamás és Kiss Endre, illetve az általuk képviselt szervezetek, jelesül az MTA Pedagógiai Bizottsága, a Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszéke, valamint az ELTE Filozófiai Tanszéke összefogott, hogy Kiss Árpád halálának 20. évfordulójára emlékkonferenciát szervezzenek. Több cél is motiválta az életrehívókat. Egyrészt azt kívánták elérni, hogy Kiss Árpád (s vele kiváló kortársai és az egész történelmi korszak) szellemi hagyatékát, „egy európai értelemben művelt és fogant pedagógiá"-t, méltó módon ápolhassák az utódok. Alkalmat és keretet kívántak biztosítani azoknak a szakmai beszélgetéseknek és baráti találkozásoknak, melyek során a résztvevők a konferencia névadójára és a vele társítható sokrétű problematikára emlékezhetnek.

A konferencia létrehozásának másik célja az volt, hogy fórumot kívántak biztosítani a pedagógiáról mint „művelhető tudományról" szóló szakmai vitáknak is. Kezdetektől fogva a neveléstudomány interdiszciplináris kapcsolatrendszerét állították a középpontba. A szándék sikerességét jól mutatja, hogy a rendezvényeken elhangzó előadásokon a pedagógia művelőin kívül pszichológusok, szociológusok, filozófusok, nyelvészek, történészek, közgazdászok, kommunikációelméleti szakemberek és kutató tanárok mutatták be vizsgálataik eredményét, fejlesztéseiket, legújabb oktatási, kutatási módszereiket.

A Kiss Árpád Emlékkonferenciák sorozata ezen elgondolások jegyében az 1999. augusztus 26. és 28. között megrendezett *Interdiszciplináris pedagógia* elnevezésű tudományos tanácskozással indult. Befogadó jellegű, integratív konferencia jött létre, a rendezők az aktuális pedagógiai kutatás és gyakorlat elviekben teljes problematikáját kívánták a rendezvény tárgyává tenni. A sokszínűség a későbbiekben is megmaradt, de az interdiszciplinaritás mellett az újabb konferenciák mindig megpróbáltak egy-egy kérdéskört kiemelten is kezelni, és ezt már a konferenciák címében is hangsúlyozottan kifejezésre juttatni.

A sorozat második konferenciája az immár nevet változtatott Debreceni Egyetemen a kezdetek szellemében folytatta a sort. A konferencia felhívása arra kérte a kollégákat, hogy az egyszerre önálló és egyben interdiszciplináris tudománynak is tekinthető neveléstudomány, illetve a 'knowledge society' közötti kapcsolatokat, összefüggéseket tárják fel. Arra is biztatta a kutatókat, hogy elemezzék a várható, a szükséges vagy éppen az elkerülhetetlen strukturális változásokat, hatásokat, az összefonódó, esetleg külön utakon járó fejlődési folyamatokat *(Interdiszciplináris pedagógia és a tudás társadalma*, 2001. november 9–10.).

Ugyanezen alapelképzelés jegyében következett el 2003. november 78-án az *Interdiszciplináris pedagógia és az elvárások forradalma* című III. Kiss Árpád Emlékkonferencia, hiszen a változások tovább folytatódtak. Az iskolát körülvevő társadalmi, gazdasági feltételrendszer ugrásszerűen komplexebbé vált, az eszközrendszer (helyenként drámaian) megromlott, ugyanakkor az iskolával kapcsolatos elvárások, igények, sőt, követelések nyilvánossága rendkívüli módon megerősödött. Ez a rendezvény e komplex, többváltozós folyamatban való eligazodáshoz kívánt hozzájárulni.

Az „elvárások forradalmá"-nak visszafogott megnevezése már a kezdetektől magába foglalta a finanszírozás teljes problémáját is, éppen ezért a 2005. november 4–5-én megrendezésre kerülő IV. Kiss Árpád Emlékkonferenciát az *Interdiszciplináris pedagógia és az oktatás finanszírozása* címmel hirdették meg a rendezők. Már a konferencia felhívásában rámutattak arra, hogy az oktatás finanszírozásának problémái sok szálon, sőt ezek bonyolult hálózatain át is összefüggenek az állami gazdálkodás dilemmáival. A konferencián elhangzott előadások rávilágítottak arra is, hogy az oktatás piacáért folytatott elsősorban gazdasági, s csak jóval kisebb mértékben szakmai indíttatású harc túllépi az államhatárokat és nemzetközi dimenziókat ölt.

Kiss Árpád munkássága rendkívül széles területet ölelt fel. Elméleti, neveléstörténeti írásai között kiemelt szerepet töltött be a műveltség fogalma, történelmi eredete, átalakulása. Elengedhetetlennek tartotta a különböző tevékenységek objektív mérését és folyamatos elemzését. A születésének 100. évfordulóján, 2007. szeptember 28–29-én megrendezett V. Kiss Árpád Emlékkonferencia is erre a kérdéskörre fókuszált, így lett a címe: *Interdiszciplináris pedagógia és az eredményesség akadályai*. A közel másfélszáz résztvevő a korábbi éveknél is gazdagabb kínálatból választhatott, az előadásokban az iskolarendszer eredményességének valódi és rejtett akadályaitól az értékekig, a tanárképzés dilemmáitól a szakképzésig, a felnőttképzéstől a különböző kompetenciák fejlesztéséig jó néhány téma megjelent.

Az oktatási-nevelési folyamat sikerének vagy esetleges eredménytelenségének számos összetevőjét lehet beazonosítani, de van egy olyan tényező, melynek meghatározó szerepe mind a mai napig megkérdőjelezhetetlen. Ez a tényező maga a pedagógus. A 2009. szeptember 25–26-án megrendezett *Interdiszciplináris pedagógia, tanárok, értelmiségiek* című VI. Kiss Árpád Emlékkonferencia elsősorban azokkal a tanárokkal, illetve azok életműveivel kívánt foglalkozni, akik nem „csak" pedagógusok, hanem alkotó értelmiségi teljesítménnyel is rendelkeznek. E kettős elvárásnak kevesen tudnak megfelelni, hiszen az iskolát körülvevő szellemi és szociológiai közeg folyamatosan módosul, egyre meghatározóbbá válnak a különböző médiumok, változnak a szereplők érdekviszonyai és a társadalmi szerepek. Ennek a bonyolult, soktényezős helyzetnek az elemzésére, a pedagógusok szociológiai szerepének feltárására, e szerep értelmiségi dimenzióira összpontosító értekezésre kérték fel az előadókat a rendezők, mely kihívásnak szép számmal kívántak megfelelni. A konferencia fórum jellegéből következően teret kaptak azok is, akik nem a pedagógus-értelmiségi lét kettős meghatározottságát vizsgálták, hanem például a tanárképzés kereteit és tartalmait elemezték, kutatási eredményeket mutattak be, a neveléstudomány történetének néhány pillanatát ragadták meg, illetve az andragógia vagy a szakképzés különböző területeit vizsgálták. A tematikus egységeket a rendezők igyekeztek úgy összeállítani, hogy minden blokkba kerüljön egy-két olyan előadás, mely az eleve széles paletta határait még tovább feszegeti, így kívántak szakmai diskurzusokat, vitákat indukálni. Ennek köszönhetően sikerült azt elérni, hogy a 2009-es rendezvény megőrizte a korábbi évek sokszínűségét, megmaradt az a hangulat, termékeny szakmai légkör, mely sokak szerint a Kiss Árpád Emlékkonferenciák sajátossága.

Bár az atmoszférát rendkívül nehéz írásban érzékeltetni, de a tematikus blokkok elnökeinek segítségével mégis kísérletet teszünk rá. A szekcióban zajló munka rövid összefoglalására kértük ugyanis a kollégákat, de nem írtunk elő számukra kötelező vázlatpon-

tokat. Így a beszámolók változatossága reményeink szerint nemcsak a konferencián zajló munka részletesebb megismerését teszi lehetővé, de átsugároz valamit a konferencia változatos, termékeny szellemiségéből is.

Kiss Árpád pedagógiája

Elnök: Trencsényi László

Mind az Emlékkonferenciáknak, mind a centenáriumi esztendőben, 2007-ben a Magyar Pedagógiai Társaság keretei közt létrejött Kiss Árpád Műhelynek fontos küldetése a névadó szellemi örökségének feltárása, értelmezése – akár egy készülő, Kiss Árpád korszakos jelentőségéhez méltó monográfia előkészítése gyanánt.

A Kiss Árpád Emlékkonferenciákon ennek megfelelően mindig van olyan szekcióülés, amely közvetlenül Kiss Árpád életművének, személyének szenteli a diskurzust. Ettől a küldetéstől nem idegen a vállalásnak az a dimenziója (ezúttal voltaképpen az egész konferencia hívószava volt), amit az „abszolút pedagógus" kifejezéssel írtunk körül. E fogalom értelmezéséhez, alkalmazásának pontosságához persze hozzájárul a Kiss Árpád-i életút és életmű elemzése. Hiszen erős a gyanúnk, hogy az „abszolút pedagógus" fogalmában jellegzetes 20. századi és közép-európai/magyarországi jelenséget ragadtunk meg. A történelmi kor és a geopolitikai környezet igazolhatóan „termékeny" talaj volt ahhoz (olykor éppen a „termékenység" kihívásaival), hogy értelmisége legjavában a „szakmai géniusz" konzekvensen együttjárjon a „pedagógiai érosszal", sőt olykor alá is vetődjön az utóbbinak.

Az oktatási-nevelési folyamat sikerének vagy esetleges eredménytelenségének számos összetevőjét lehet beazonosítani, de van egy olyan tényező, melynek meghatározó szerepe mind a mai napig megkérdőjelezhetetlen. Ez a tényező maga a pedagógus. A 2009. szeptember 25–26-án megrendezett Interdiszciplináris pedagógia, tanárok, értelmiségiek című VI. Kiss Árpád Emlékkonferencia elsősorban azokkal a tanárokkal, illetve azok életműveivel kívánt foglalkozni, akik nem „csak" pedagógusok, hanem alkotó értelmiségi teljesítménnyel is rendelkeznek.

A debreceni Chrappán Magdolna a metodika helyét keresve a neveléstudomány rendszertanában rendre feltalálta és felmutatta azokat a Kiss Árpád-i citátumokat, melyek arról szóltak – jóformán 1946 óta –, hogy a szakma, a társadalom, a technika, a gazdaság kihívásai milyen határozottan mutatnak egységesen egy olyan irányba, melynek „végén" egy egészen új iskolafunkció és iskolakép szükségessége körvonalazódik.

Lányi Katalin *A tudós személyiségről, Kiss Árpádról* szóló írásában a múltat kutatta: az emlékezetes 1956-os, „legendás" balatonfüredi konferencián elhangzott Kiss Árpád-referátumot mutatta be részletesen. Finom érzékenységgel szálazta szét e megszólalásban a kor „nyelvi kánonjához" tartozó formulákat és a mögötte kitapintható markáns demokratizálási, humanizálási, kritikai és fejlesztési gondolatokat.

Erdeiné Nyilas Ildikó a Kiss Árpád-emlékszoba archívumának feldolgozása során lelt adalékokból építkezett, Kiss Árpád nevelésetikáját kutatván. A kéziratok, elsősorban a fiatal debreceni gyakorló iskolai vezetőtanár jegyzetei, vizsgatanítási följegyzései képezték a kutatás adatbázisát. E jegyzetekből az előadó a humanizmus fogalmát emelte ki mint a bánásmód, az emberi magatartás alapvető elemét.

Kiss Endre előadásában erősítő jelleggel tért vissza ez az etikai tartalom, de immár sajátos módon, a korra és a kutatott életműre vonatkoztatva. Az „elidegenülésről" szóló megnyilatkozásokat elsősorban az *Igazság költészet nélkül* című „reflektív önéletrajzi" mű alapján rekonstruálta. Két – látszatra abszurd – etikai innováció, nevezetesen a halálfélelem kiiktatása és a kritikával szemlélt társadalomban mindenáron kiharcolandó elismertetés vágyának elutasítása jelentik az elidegenedett viszonyokból való kitörés lehetőségét. Kiss Endre az autenticitás hiányát az elidegenülés fogalmával írta le, annak okát elemezve Kiss Árpád alapvető magatartását a kortárs Bibó István legfontosabb üzenetével, a „politikai félelem" jelenségének leírásával és az attól való megszabadulás szükségszerűségével hozta kapcsolatba. Kiss Endre záró kérdése azt a lehetőséget célozta meg, vajon Kiss Árpád esetében nem ez a filozófia vezethetett-e el az „abszolút" pedagógus attitűdjének kialakításához.

Az ugyancsak debreceni Tarr Judit elkötelezetten számolt be azokról az impressziókról, melyek a Kiss Árpád Emlékkönyvtár szervezése során keletkeztek. A szakértő könyvtáros egyszerre tervez méltó emlékművet s a 21. század lehetőségeinek megfelelő és hiányaira felelni képes kutatóhelyet a debreceni egyetem falai között. Miképp rekonstruálható például az egykori könyvtár teljes, nem csupán szakmai állománya abban a feltevésben, hogy éppen a 20. századi értelmiségi létnek egésze adhat kulcsot az „abszolút pedagógusok" rejtélyének megfejtéséhez.

Ami a válságon kívül van: A felsőoktatás problémái

Elnök: Brezsnyánszky László

A szekció figyelemfelkeltő címe és annak értelmezési lehetőségei jó hangulatot teremtettek már az előadások megkezdése előtt a résztvevők körében.

Az elhangzott referátumok mindegyike a felsőoktatás valamelyik szegmensére irányuló kutatást vagy képzési problematikát mutatott fel, de az egyezések ellenére sem mondhatjuk, hogy szűk szakmai és tematikus körben folyt volna a szekció munkája. A mintegy húszfős hallgatóság tagjai ugyanis különböző felsőoktatási intézményből érkeztek, és többféle tudományterületet képviselve hallgatták meg a rövid előadásokat, tették fel kérdéseiket és fogalmazták meg véleményüket.

A blokkban először olyan kutatások bemutatására került sor, melyek középpontjában a felsőoktatási diákság áll.

Engler Ágnes a készülő disszertációjának témakörébe tartozó adatfelvétel eredményeit ismertette és értelmezte *A tudás karbantartásának eredményessége a felnőttkorban* címmel. Longitudinális vizsgálatában olyan munkavállalók sorsát tanulmányozta, akik gyermekgondozási szabadságuk idején folytattak tanulmányokat. Kutatása során arra keresi a választ, hogy a kismamák számára megtérültek-e az oktatásba történt beruházások: az anyagi, az időbeli, valamint az energia-befektetések és a magánéleti terhelés.

Kultúra harmadfokon című előadásában Németh Nóra Veronika azokból a vizsgálatokból adott ízelítőt, amelyekkel a felsőfokú tanulmányaikat végző hallgatók kultúrához fűződő viszonyát, az ezen a téren tapasztalható változásokat igyekszik feltárni.

Pusztai Gabriella a felsőoktatás világában jelen lévő kapcsolati erőforrások kutatásáról számolt be. A regionális méretű vizsgálat során a kutatás olyan erőforrások feltárását végzi, amelyek pótolhatják vagy kiegészíthetik a magas hallgatói létszámokkal és túlterhelt oktatógárdával működő felsőoktatásban a hallgatók számára elengedhetetlen kapcsolathálózati erőforrásokat. Köznapi megfogalmazásban: az emberi odafordulást, a személyes figyelmet.

Papp Éva előadásában egy modellértékű együttműködés, a Bodeni-tó térségében jól működő felsőoktatási kooperáció meggondolásait, az élethossziglani tanulás eredmé-

nyességét szolgáló intézményi társulás esetét mutatta be. Nem titkolta a modell honosításához és hasznosításához fűzött reményeit, illetve az ennek érdekében tett személyes erőfeszítéseit sem.

A szakmódszertani kutatások fontosságát és nehézségeit egyaránt felmutatva tartott áttekintő előadást Tóth Zoltán, aki a tanárjelölt hallgatók, a színvonalas kémiatanítás és a kvalifikált szakmódszertani oktatók felkészítésének stratégiai értékei mellett érvelt, egyben a helyzetet megélt szakember hitelességével számolt be ennek a szakterületnek az elismertségével kapcsolatos gondokról.

Az előadók prezentációjának és vitára késztető megállapításainak, de legalább ennyire az érdeklődő és szakértő közönségnek köszönhetően tartalmas és jó hangulatú diszkuszszió követte a bemutatókat.

Összességében elmondhatjuk, hogy a felsőoktatásnak ebben a kis metszetében is számos gondot, problémát neveztek meg a szekció résztvevői, ugyanakkor arról is meggyőződhettünk, hogy még a válság idején sem csüggednek a kutatók, akik az aktualitásokon túlmutató megoldásokért fáradoznak.

Az iskola intimitása

Elnök: Szabó László Tamás

A névadó szellemi hagyatéka gazdag és szerteágazó, éppen ezért őrá hivatkozva lehet egy olyan tág szakmai-szellemi panorámájú konferenciát szervezni, mint amilyen a VI. Emlékkonferencia volt. Merthogy „Kiss Árpád mindent leírt. Mindent leírt, amit a 60–70-es években a korszerű tananyagról, módszertanról, taneszközökről tudni lehetett, valamint azt is, amit még nem…” (Chrappán Magdolna szövegéből).

A szekció tematikus súlypontja a tanulási környezet problematikája köré szerveződött, három előadó foglalkozott e kérdéskörrel (*A tanulási kompetenciák szerepe a tanulásfejlesztésben*; *A tanításművészeti módszer*; *Innovatív tanulási környezet*). A másik két előadás címe *Interdiszciplinaritás a NAT evolúcióban*, illetve *Biztonságos iskola program az Amerikai Egyesült Államokban* volt.

Az előadók fegyelmezettségének, mértéktartásának jóvoltából mód volt arra, hogy az összes előadás meghallgatását követően a résztvevők megjegyzések és kérdések formájában bekapcsolódjanak a munkába, azaz értelmiségi színezetű, érdemi eszmecsere alakuljon ki.

Elismeréssel és jóleső érzéssel volt nyugtázható, hogy milyen nagy biztonsággal és a céllal összhangban éltek az előadók a technika által biztosított lehetőségekkel. Összegzően kijelenthető, hogy *Az iskola intimitása* szekcióban gazdag tartalmú, szakmailag igényes munka folyt.

Segítségtől fejlesztésig

Elnök: V. Gönczi Ibolya

A felsőoktatás különböző színterein oktató szakemberek jelentkeztek önálló, nem többéves pályázati ciklust lezáró, inkább előkutatásként definiálható, ugyanakkor izgalmas, sok tanulságot hordozó kutatási eredményeikkel ennek a szekciónak a munkájába. Tematikai sokszínűség és egyediség jellemezte valamennyi beszámolót, ami azonban közös volt bennük: az az ezerarcúság, ami a pedagógiai tevékenységnek is meghatározó jellemzője.

Felgyorsult, sok feszültséggel terhelt világunk egyik nehezen teljesíthető kihívása a másságok elfogadásának korrekt megnyilvánulása, a toleráns magatartás belső motivációként való megélése, az erre való megtanítás és felkészülés a szocializáció végtelen folyamatában.

Pető Ildikó *Politikus, kórház, iskola, azaz a Treloar* című beszámolójából az Angliában működő, immár 100 éves hagyománnyal rendelkező, mozgássérült gyerekek és fiatalok számára kidolgozott speciális, magas színvonalon működő képzési formát ismerhettük meg. Kiderült, hogy a különböző iskolai tagozatokon zajló nevelő és fejlesztő munka sikerének csak egyik garanciája az inkluzív oktatási környezet, a kiváló személyi és tárgyi feltételrendszer folyamatos biztosítása. Legalább ennyire fontos szerepet játszik a fogyatékkal élő gyerekek és fiatalok szocializációjában, nevelésében, fejlesztésében az Alton város vezetése és lakossága részéről megnyilvánuló szociális érzékenység, befogadó attitűd. A szegregáció és integráció elengedhetetlen összhangja igazolódott a Treloar College mindennapjain keresztül, amit a szerző saját szakmai élményei mentén elemzett előadásában.

Pető Ildikó Politikus, kórház, iskola, azaz a Treloar című beszámolójából az Angliában működő, immár 100 éves hagyománnyal rendelkező, mozgássérült gyerekek és fiatalok számára kidolgozott speciális, magas színvonalon működő képzési formát ismerhettük meg. Kiderült, hogy a különböző iskolai tagozatokon zajló nevelő és fejlesztő munka sikerének csak egyik garanciája az inkluzív oktatási környezet, a kiváló személyi és tárgyi feltételrendszer folyamatos biztosítása. Legalább ennyire fontos szerepet játszik a fogyatékkal élő gyerekek és fiatalok szocializációjában, nevelésében, fejlesztésében az Alton város vezetése és lakossága részéről megnyilvánuló szociális érzékenység, befogadó attitűd.

Pinczésné Palásthy Ildikó *Pedagógusok problémaérzékenysége* című előadásának témája örökérvényűségében is újszerű. Az egyre inkább segítő, fejlesztő hivatásként értelmezhető pedagógusi tevékenység módszertani megalapozottságát, illetve a pedagógusok jellemző személyiségjegyeit vizsgálta a szerző. Arra a kérdésre kereste válaszát, milyen tényezők mentén értelmezik, adekvátan ítélik-e meg a tanulók eltérő viselkedéses megnyilvánulásait a tanárok. A vizsgálatban szerepelt pedagógusok szakmai tudása nem vitatható, ugyanakkor a gyerekek teremtette váratlan, „nehéz" helyzetekben sztereotip gondolkodásmód, a problémák túldimenzionálása esetenként szembeötlő volt. További kutatás adhat választ ennek a tapasztalatnak a mentén felvetődött kérdésekre (magyarázható-e ez az attitűd szakmai divatorientáltsággal, pozícióféltéssel, illetve felveti a tanári hatékonyság, a szakmai identitás realitását). A vizsgálat tükrében a gyakorlatorientáltságú tanári mesterképzéssel szembeni elvárás és eredményesség még erőteljesebben fogalmazódik meg a szakmai közélet és vélhetően a leginkább érintettek: az iskolahasználók, gyerekek, szülők részéről egyaránt.

Neveléstörténeti hosszútávfutás

Elnök: Szabolcs Éva

A szekció elnevezése számos értelmezést rejtett magában. Az elhangzott előadások azt az interpretációt erősítették, hogy a közoktatás, a pedagógia múltbeli történései hatással vannak a jelenre is; nincs befejezett múlt, hiszen a jelenből mindig visszanézünk, újraértelmezzük a múltból azt, ami bennünket foglalkoztat.

Réthy Endréné *Ikonográfia az oktatásban* címmel arról a kutatásról számolt be, amelyben családi fényképek elemzésén, a múltidézésnek ezzel, a felsőoktatásban még ritkán alkalmazott módszerén keresztül igyekeztek a hallgatók szemléletét formálni. Rébay Magdolna előadása a református egyház és a tanárképzés viszonyát elemezte az 1867–1912 közötti időszakban. Jó arányérzékkel szembesítette felkutatott forrásait a korszak tanárképzését feltáró és bemutató szakirodalmával. Pornói Imre az 1945–57 közötti időszak művelődéspolitikai fordulatait vette számba, és ezt a még kevéssé feltárt korszakot az időszak emblematikus politikai szereplőit megidézve elemezte. Géczi János az 1960-as évek pedagógiai sajtójában megjelenő térszimbolizáció kérdéskörét járta körül. Az ábrázolás, a fénykép mint konstrukció olyan forrásegyüttesre hívta fel a figyelmet, amely kiaknázatlan és kiaknázandó elemzési lehetőségeket rejt magában a pedagógiatörténettel foglalkozó kutató számára. Trencsényi László *A maratoni sereg* címmel a Báthory Zoltán nyomán a szakmában már elterjedt „maratoni reform" kifejezés analógiájára a pedagógia, a közoktatás területén dolgozó, a 20. század utolsó harmadában meginduló reformokat támogató és segítő kutatókat, pedagógusokat igyekezett számba venni, munkásságukat a „hosszú távú" reformfolyamatban elhelyezni.

Mindegyik előadásról elmondható, hogy nem befejezett, lezárt kutatást mutatott be, hanem akár tematikájánál, akár kutatási megközelítésénél fogva sajátos, új pedagógiai-pedagógiatörténeti irányok felé terelte a szakma figyelmét.

A transzferek új útjai

Elnök: Golnhofer Erzsébet

A szekcióban öt előadás hangzott el látszatra egymástól távol eső, de lényegileg összefüggő témában: a tanulás számos új útjának problémáit, sajátosságait vizsgálták az előadók. Jenei Teréz a cigánymesék szocializációban betöltött szerepéről szólt, empirikus kutatásai alapján izgalmas képet festve arról, hogy a cigánymesék milyen képet közvetítenek az iskoláról, a tanulásról és a könyvekről a mesehallgatók, meseolvasók számára. Szabó József vizuálisan is meggyőző példákon keresztül számolt be arról, hogy az elmúlt tíz évben milyen jelentős változások következtek be a helyi televíziózásban az informális és a non-formális nevelés, tanulás szempontjából. Kenyeres Attila több szempontú elemzésben járta körül a régebbi és az új ismeretterjesztő filmek előnyeit és hátrányait a felnőttek autonóm tanulásában. Molnár Balázs bemutatójában napjaink informatikai fejlesztései alapján arra a kérdésre keresett választ, hogy vajon a mesterséges intelligenciák végleg felváltják-e a „nemzet napszámosait". Fodor Erika a Kutató Tanárok Országos Szövetségének képviseletében mutatta be a szervezetben munkálkodó pedagógusok szándékait, alkotó munkájuk sokszínűségét és eredményeit.

Az előadásokat követő tartalmas szakmai megbeszélés nemcsak intellektuálisan, de érzelmileg is megérintette a szekció munkájában részt vevőket. Különösen a következő kérdések, problémák, jelenségek váltottak ki érdeklődést: milyen módon változtak meg a hatvanas, hetvenes évektől a cigánymesék a változó társadalmi, gazdasági, kulturális stb. tényezők hatására, s ezzel együtt hogyan alakult a cigánymesék szocializációban betöltött szerepe? Hogyan kapcsolódhatnak össze a narratív kutatásokban a kvalitatív és a kvantitatív elemzések? Az egyesekből és nullákból álló géplények már valóban élethűek, így nemsokára megjelenik az „abszolút tanár"? Milyen feltételek mellett működhetnek együtt egy település közfeladatokat ellátó intézményei és vállalatai a non-formális tanulás támogatása területén? Civileknek tekinthetjük-e a professzionális szakemberek együttesét? A hazai oktatáspolitikák mennyire jelennek meg mint innovációt támogató környezetek? A szekcióban a vitát, a megbeszélést az idő rövidsége miatt abbahagytuk, abban a reményben, hogy különböző szakmai fórumokon folytatni fogjuk.

Diákok, tanulók, gyerekek

Elnök: Chrappán Magdolna

A szekciócím azt sugallja az érdeklődőknek, hogy ebbe a csoportba sorolták be a más tematikákhoz nehezen kapcsolható referátumokat. Látszólag laza füzért képeznek a szekcióban elhangzó előadások, a valóság azonban (ahogyan már annyiszor) rácáfolt erre a feltételezésre.

A szekcióban fellépő mindegyik előadó (egy kivétellel) fokozatszerzés előtt álló fiatal kutató, valamennyiük komoly elhivatottságot és mély kötődést árult el választott témájában, amely a gyerekek, fiatal felnőttek oktatáson túli személyiségfejlődésének lehetőségeit vizsgálja.

A szekciót viszonylag népes hallgatóság kísérte figyelemmel, és élénk szakmai beszélgetések alakultak ki mindegyik referátummal kapcsolatban. A négy előadásból 3 közvetlen empírián, terepkutatásokon alapuló kutatást mutatott be, míg a negyedik rendkívül érdekes, teoretikus elemzést mutatott be.

Szűcs Olga előadásának alaptézise az volt, hogy a virtualizáció és a szimbolizáció jelensége a társadalom minden lényeges alapstruktúrájára kifejti hatását, így értelemszerűen az iskolai és iskolán kívüli terek sokcsatornás rendszerein át alapvetően befolyásolja a fiatalok értékorientációját. Az előadó az esztétikai értékrend kvantitatív mérési lehetőségeinek egyik közgazdasági modelljét mutatta be, ami nagy érdeklődést váltott ki a hallgatóságból, bár a tömegkultúra-elitkultúra problémakörét még elkezdeni is alig lehetett az időkorlátok miatt. Az értékorientáció sajátos egyetemi módját vizsgálta Fényes Hajnalka és Ceglédi Tímea, akik a Debreceni Egyetem Multidiszciplináris Doktori Iskolájának sorozatába illeszkedő egyik genderkutatást mutatták be, ami a lányok és a fiúk közötti eredménykülönbségek okait vizsgálja, azt igyekezvén kideríteni, hogy a középfokon és felsőfokon inkább a lányoknak kedvező eredményességi mutatók a doktori képzés és a tudományos karrier területén miért és hogyan fordulnak át a fiúk javára. A kutatás folytatódik, remélhetően további érdekes összefüggésekre sikerül rámutatni a felsőoktatási karrierutak témakörében.

A szekció érdekes ellenpontja volt az egyetemi tehetségfejlesztő programok hallgatói után az állami gondoskodásban részesülő gyerekek szabadidős-kulturális-rekreációs szokásait vizsgáló kutatás bemutatása Rákó Erzsébet részéről. Komoly terepismeretről tanúskodó, adat- és következtetésgazdag elemzésében kimutatta, hogy a gyermekvédelem intézményrendszerének szervezeti átalakítása pozitív hatással volt a komplex személyiségfejlődésre, a lakásotthonokban lakó gyerekek mindennapi élete kimutathatóan jobban hasonlít a családban élő gyerekek napi rutinjához, szokásrendszeréhez. A kulturális fogyasztás, a sporttevékenység, a társas kapcsolatok tekintetében a helyzet nem tér el lényegesen a korábbi évek nagymintás kutatási adataitól, ám adódik a nyilvánvaló következtetés: a nem családban felnövő gyerekek esetében kiemelt jelentősége van annak, hogy az őket nevelők milyen szakmai, módszertani felkészültséggel rendelkeznek a szabadidős tevékenységek területén.

Novák Géza Máté egy két tanéven át folytatott iskolai drámapedagógiai akciókutatást mutatott be, amely alapvetően a tizenéves fiatalok értékorientációja és a drámapedagógia személyiségfejlesztő hatása közötti feltételezett (és remélt) összefüggést vizsgálta. A viszonylag kis elemszám, a rövid idő egy ilyen típusú, lényegében szociális tanulás útján létrejövő produktum esetében, amilyen az értékrendváltozás, még kevésbé látványos, de az alkalmazott módszerek és a kutatók lelkes és rendíthetetlen hozzáállása garancia arra, hogy a további években a kutatás folytatódik, esetleg követőkre talál, és látványos eredményeket produkál.

A szekció hallgatósága élénk eszmecserét folytatott, hasznos tanácsokat, ötleteket adtak a további kutatásokhoz, elemzésekhez, a kezdetben vegyes tematikájúnak tűnő

szekció végül szépen felfűződött „az értékrend és annak változása a fiatalokkal foglalkozó intézményrendszer különböző típusaiban” tematikus fonalra.

Paradigma-kísérletek

Elnök: Géczi János

Paradigma-kísérletek címmel hozták létre a szervezők azt a szekciót, amelybe a beillesztett előadások közösét a meta-szintű vizsgálatra való törekvés adta. A kutatási beszámolók minőségi követelményeinek megfelelő, színvonalas prezentációk a darabosnak látszó pedagógiai hagyományok és értelmezések közötti összevetéseket szorgalmazták, s az előadók maguk is végeztek egy-egy területen kutatást és elemzést – a szaktárgyi metodikák referenciális szerepének jellemzését, a didaktikai modellek egyik német mintázatának megismertetését, illetve a kulturális átörökítésben kialakuló környezet bemutatását. Chrappán Magdolna, abból kiindulva, hogy a tanár alapvető metodikai tudása nem a tantárgyáról szól, hanem az iskolai célok-funkciók-szereplők-folyamatok összetett konstellációjáról, azaz a tantárgyat befoglaló – előzetesen létrejött – képről, egyfajta metametodika definiálására törekedett. A metodika paradigma-nem-váltása a neveléstudomány kutatói és a tanárképzési gyakorlat számára, érvelését elfogadva, nem pusztán töprengésre rendel alkalmat, de feladatokat is jelez. Komenczi Bertalan az elektronikus tanulási környezet központi elemeit inter- és transzdiszciplináris elméleti koncepcióba illesztve mutatta be, s megkísérelte egy olyan fogalom felvázolását, amely alkalmas a korunkra jellemző, a kulturális tudás átadásakor a tanulási környezet jellemzőinek megragadására. Ollé János a komplex didaktikai kutatások megszűnéséhez hozzájáruló, 1970–1980 között létrejött, legfontosabbnak tűnő német didaktikai modellek összevetésekor érthetően nem azok mai használhatósága mellett érvelt, hanem világképi, tudományfilozófiai jellegzetességeiket számba véve rámutatott a modelleket megteremtő korszak pedagógiai sajátosságaira.

Az együttműködés kényszere a szakképzésben

Elnök: Sarka Ferenc

A szekcióban elhangzott előadások a 2006-tól az Európai Unió jelentős pályázati forrásainak felhasználásával létrehozott Térségi Integrált Szakképző Központokhoz kapcsolódó empirikus kutatások részeredményeit mutatta be. A legfontosabb megvitatott kérdések a következők voltak:

A rendszerre nézve milyen következményei vannak az új intézményi modell megjelenésének?

Hogyan alakulnak az intézményi együttműködések és ez milyen hatással van a koncepció sikerére?

Melyek tekinthetők az egyedi helyzetekből és melyek a modell sajátosságaiból adódó hibáknak?

Kormos Dénes előadásában a különféle szakképzési modelleket mutatta be, elemezte azokat az erővonalakat, érdekcsoportokat, melyek hatnak a szakképzési rendszer alakulására, majd értékelte a szakképzés modernizációjának jelenlegi irányát, a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok koncepciójának eddig körvonalazódó, feltárható hibáit, sajátosságait. Havas Gabriella a szakképzési kínálat és a munkaerő-piaci igények közötti diszharmónia okait vizsgálta. Érdekes jelenségre hívta fel figyelmünket: míg valójában csak egy-két intézmény igazítja képzési kínálatát a munkaerő-piaci kereslethez, addig az intézményvezetők általános véleménye, hogy saját iskolájukban a munkaerőpiacon jól hasznosítható,

konvertálható tudásra tesznek szert a tanulók. Ugrai János a TISZK-koncepció kulcsát, a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok működését elemezte. Bemutatta azokat a nehézségeket, a testület összetételéből és működési mechanizmusainak sajátosságaiból fakadó jellemzőket, melyek megnehezítik, adott esetben ellehetetlenítik a valódi eredményességet, ezáltal veszélyeztetve az egész koncepció sikerességét. Sinka Edit beszélt a TISZK-ek szerveződési elveiről, valódi gyakorlatáról, arról, milyen szempontok játszottak szerepet abban, hogy mely intézmények, milyen profillal és tanulói létszámmal vállalják az új típusú társulást, milyen alkuk és erővonalak mentén születtek meg az új intézmények. Ádám Anetta az intézmények közötti együttműködést vizsgálta. Rámutatott, hogy a modell értelmében és a hatékony intézményrendszer kialakulása érdekében az egyes szereplők közötti tényleges kooperáció elengedhetetlen feltétel, ami azonban valójában csak formálisan valósult meg, ezáltal veszélyeztetve a finanszírozási időn túli fenntarthatóságot.

Az előadásokat követő vita és beszélgetés kapcsán elhangzott javaslat értelmében az előadók – kutatásaik eredményeire építve – közösen fogalmaznak meg ajánlásokat, melyeket továbbítanak a szakképzés érintett aktorainak.

Az utóbbi évek nemzetközi és hazai kutatásai, különösen a kapcsolathálózati szempontú megközelítések felhívták a figyelmet arra, hogy a tanárok tevékenysége sokkal jelentősebben befolyásolja a tanulói teljesítmények és pályafutás alakulását, mint azt a korábbi oktatásszociológiai elemzések mutatták. Mivel az oktatási rendszerben a különféle okokból hátrányossá vagy veszélyeztetetté vált környezetből kikerülő tanulók száma rohamosan nő, oda kell figyelnünk az eredményes tanári munka forrásaira.

Kísérletező kutatás

Elnök: Pusztai Gabriella

A szekció munkája alapján világosan kimutatható, hogy a neveléstudomány kutatási módszerei jórészt megegyeznek más társadalomtudományi kutatások eszköztárával, azonban minden más rokon tudományhoz képest nagyobb figyelmet igényel s talán jelentősebb eredménnyel kecsegtet az interpretatív vizsgálati és elemzési módszerek alkalmazása.

Széles körben ismertek Golnhofer Erzsébet és Szabolcs Éva erőfeszítései a kvalitatív módszerek neveléstudományi kutatásokban való meghonosítása érdekében. Jelen előadásukban tanulói narratívák elemzése alapján mutatták be azt, hogy érettségi előtt álló középiskolások milyen eseményeket tekintenek életük, tanulmányi pályafutásuk fordulópontjainak, hogyan értelmezik saját szerepüket az események alakulásában, s milyen külső erőknek tulajdonítanak kiemelkedő szerepet a történetekben. A Boreczky Ágnes által bemutatott, szociológiai és antropológiai módszerekkel végzett többgenerációs családkutatás eredményei szerint a hazai családokat érintő kulturális változások során a strukturális modellek torlódása és keveredése általánosan jellemző, s ez egyaránt kimutatható a cigány és nem cigány családokban, azonban az előbbiek körében a változások sebessége, a számtalan változatban megvalósuló hibridizáció és a családot körülvevő szűkebb és tágabb társadalmi környezet esendősége tovább színezi a képet. Az utóbbi évek nemzetközi és hazai kutatásai, különösen a kapcsolathálózati szempontú megközelítések felhívták a figyelmet arra, hogy a tanárok tevékenysége sokkal jelentősebben befolyásolja a tanulói teljesítmények és pályafutás alakulását, mint azt a korábbi oktatásszociológiai elemzések mutatták. Mivel az oktatási rendszerben a különféle okokból

hátrányossá vagy veszélyeztetetté vált környezetből kikerülő tanulók száma rohamosan nő, oda kell figyelnünk az eredményes tanári munka forrásaira.

Bordás Andrea drámapedagógiai módszerekkel kísérletező tanárokkal készített interjúkat, akik a speciális foglalkozások során felszabaduló energia segítségével kíséreltek meg értéket alkotni. Szirmai Erika az iskolai zaklatással foglalkozó sajtóközlemények elemzése segítségével arra a kérdésre keresett választ, hogy hogyan tematizálódik az iskolai erőszak a médiában, s végső soron az iskola vagy a közélet világából származó hatások befolyásolják-e inkább a téma napirendre kerülését a sajtóban. A Tombor Viktória előadásában bemutatott taniroda akciókutatás a vállalkozói kulcskompetenciák kialakítására létrehozott műhelyben folyó munka tesztelésének első eredményeiről számolt be.

Két világ határán: pedagógusok – értelmiségiek

Elnök: Kiss Endre

A szekció négy előadása – amint az várható is volt – egymástól meglehetősen távoli összefüggésekben közelítette meg a szekció alaptémáját.

Fónai Mihály előadása (*Tanárok: diplomás szakemberek és/vagy értelmiségiek*) szakirodalmi hivatkozásokra támaszkodva két alapkérdést állított középpontba: egyrészt a tanári tevékenység professzionalizálhatóságának problémáját, másrészt az értelmiségiekkel szemben támasztott elvárásoknak, nem utolsósorban az anyagi elvárásoknak való megfelelést. Zalai Szabolcs (*A tanulási helyzet világa*) a különböző oktatási és nevelési helyzetek rekonstrukciója felől közelített a szekció alapkérdéséhez, az előadás és a vita a nevelési helyzet lehetséges holisztikájának felvetésével érdekes, új dimenziókat is felidézett. Éles Csaba (*Kazinczy gondolati öröksége a nevelésről*) részben értelmiségtörténeti keretbe állította Kazinczy alakját, részben pedig figyelemre méltón széles palettáját mutatta fel az író pedagógiai gondolatainak. Rózsáné Szabó Dóra (*Nyiregyházi Ervin élete és tehetsége*) egy ma ismeretlennek tekinthető zongoravirtuóz neveltetésének és sorsának eredeti kutatásokra támaszkodó elemzésével villantotta fel a művészértelmiség és a nevelés egy lehetséges összefüggését.

A végre felfedezett gyakorló...

Elnök: Hankiss János

A szekció elnöke elmondta, hogy élete legfontosabb iskolájának számít az a gyakorló gimnázium, melyet az ülés a témájául választott. Kiss Árpád is tanított ebben az intézményben, és a szekcióban meg is jelent néhány diák, akiknek osztályfőnöke volt. Az előadások ezt az egykori gyakorló intézményt kívánták vizsgálni a maga lehető teljességében és részleteiben.

Brezsnyánszky László *Műhely vagy kirakat?* című előadásában az 1936-ban alapított és a Simonyi úton működött gyakorló gimnázium esetének tanulmányozásával arra keresett választ, hogy milyen célokat követett az intézmény. Bár az iskolát sajátos egyetemközeli státusa sok támadás célpontjává tette, az utókor szemében mégis jól kivehetően három funkció teljesítésére törekedett: egyszerre kívánt magas színvonalú pedagógiai, módszertani gyakorló helye lenni a tanárjelölt hallgatóknak, kiváló iskolája az ide járó gimnazistáknak, és mintája a régió gimnáziumainak.

Fenyő Imre referátumában rámutatott arra, hogy a gimnáziumi tanárok publikációs tevékenysége magas szintű pedagógiai tudatosságra utal, és felvillantott néhány karriermintát, melyet a gyakorló gimnáziumi évek után jártak be az egykori tanárok. Elmondta, milyen szoros és többirányú kapcsolat állt fenn az egyetem és a gimnázium között. Nem-

csak úgy, hogy a tanárok jó része egyetemi munkát is végzett, hanem azzal is, hogy számos tanár folytatta munkáját az egyetemeken és futott be tudományos, illetve közéleti karriert.

Bajusz Bernadett a tanárjelöltek képzését elemezte. Előadását betegsége miatt Erdeiné Nyilas Ildikó adta elő, beledolgozva saját *A gyakorló gimnázium pedagógiai kultúrája* című munkáját. Részletezték, hogyan folyt a gyakorló tanárok bevezetése a tanításba, a vezetőtanár milyen eszközökkel irányította őket, figyelve a tartalomra, a megjelenésre, a magabiztosságra. A tanárjelöltek egymás tanításain is részt vettek, s ez egységes rendet alakított ki, anélkül, hogy az egyéniséget háttérbe szorította volna. A hathetes ciklus végén egyetemi tanárok, az igazgató és a vezetőtanár, valamint a többi jelölt jelenlétében folyt a próbatanítás, amelyet többszörös értékelés követett: az önértékelés, a vezetőtanár véleménye, majd az igazgató összefoglaló döntése. Az elnök megemlítette, hogy a diákok szinte mindig drukkoltak a gyakorló tanároknak, és lehetőségeikhez képest segítették nem könnyű bemutatkozásukat.

Bicsák Zsanett a gimnázium egykori diákjairól beszélt, arról, hogy a diákok összetétele hogyan határozta meg az iskola jellegét és munkáját. Számszerűen bizonyította, hogy a felvételnél Jausz igazgató súlyt helyezett a kiegyenlített beiskolázásra. Olyannyira, hogy ha a szülők anyagi helyzete megkívánta, akkor az iskola elengedte a tandíjat. Így aztán földműves, kézműves, mesterember, hivatalnok, szellemi foglalkozású szülők gyerekei igazságos eloszlásban képviselték az élet különböző területeit.

Vargáné Nagy Anikó előadásában az iskola működésének feltételeiről beszélt, szélesebb kontextusba helyezve az iskola életét, kapcsolatrendszerét, ezzel is cáfolva a „kirakat-iskola", „előkelő iskola" stb. igaztalan vádját. Az elnök megerősítette, hogy a diákok nagy része még csak nem is tudta, abszolút nem is érdekelte, ki honnan származik, mivel foglalkoznak a szülei. Csak az érdekelte, hogy illeszkedik be ebbe a légkörbe.

Holik Ildikó *A gyakorlati tanárképzés pedagógiai műhelyei a 20. század első felében* című kitekintésével zárta a szekció munkáját, bemutatva a többi magyarországi egyetem gyakorló gimnáziumainak történetét, szervezetét. Ismertette a szervezési, szervezeti különbségeket és egyezéseket, foglalkozott a metodikai differenciákkal.

A hozzászólásokban a gimnázium régi diákjai emlékeztek tanáraikról, az iskola kitűnő szellemiségéről. Kifejtették azt is, hogy a diákok amennyire segítették a szimpatikus gyakorló tanárokat, úgy nehezítették meg annak idején azok szereplését, akik nagyképűségükkel vagy elfogultságukkal nem nyerték meg a tetszésüket.

Az elnök zárszavában megállapította, hogy föltétlenül érdemes folytatni ezt a kutatást. A munkacsoport figyelmébe ajánlotta az elhangzott javaslatokat, amelyek segíthetik a további munkát.

Az andragógia kihívásai

Elnök: Fónai Mihály

A szekcióban négy előadás hangzott el. Az előadók az andragógia több elméleti és empirikus vonatkozását érintették és elemezték, a felvetett problémákról élénk diskurzus alakult ki. Juhász Erika a felnőttképzési célú civil szervezetek működését és eredményességét vizsgálta. A szektorra vonatkozó statisztikai adatok és korábbi empirikus kutatásainak tapasztalatai alapján azt fogalmazta meg, hogy más országok gyakorlatához képest a civil szervezetek nem jelennek meg kellő súllyal a felnőttképzés intézményrendszerében. E szervezetek egyik lehetséges célja a térségek, települések társadalmi tőkéjének erősítése lehet, hisz képzéseikben és szolgáltatásaikban nem az eladhatóságra, hanem a térségek igényeire, a „helyzetbe hozásra", a kapcsolati tőke erősítésére kellene koncentrálniuk. E véleményével a szekció előadói és hallgatósága egyetértett, vita inkább a fel-

nőttképzési célú civil szervetek tényleges működéséről, így például képzési kínálatának értelmezéséről alakult ki.

Miklósi Márta saját empirikus kutatásának eredményeit ismertette prezentációjában. Az Észak-alföldi Régió akkreditált felnőttképzési intézményeinek minőségirányítási rendszereit elemző kutatás tapasztalatai alapján az intézmények elsősorban külső nyomásra, az akkreditációnak való megfelelés miatt foglalkoznak minőségirányítási kérdésekkel. Jellemző, hogy az intézmények kisebb része vesz át már kialakult rendszert, azok közül is elsősorban az ISO 9001-et. További problémaként említette az előadó a minőségbiztosítási szakemberek hiányát az intézményekben. Az előadáshoz kapcsolódó kérdések és a kialakult vita a szervezetek alapításának körülményeire, idejére és az alkalmazott minőségirányítási rendszerekre vonatkoztak – a résztvevők tapasztalatai is alátámasztották, hogy a nagyobb múltú intézmények hagyományosabb eszközöket alkalmaznak. A szervezetek által gyakran alkalmazott ISO 9001 rendszer kapcsán komoly fenntartások fogalmazódtak meg, mint ami kevésbé alkalmas a felnőttképzési intézmények működésének sajátosságai miatt.

Tátrai Orsolya a felnőttkori informális tanulás értelmezésének dilemmáiról szólt. Az elméleti andragógiában kialakult értelmezések viszonyát vázolta fel, ismertetve a főbb teoretikusok álláspontját. A szekció résztvevői elsősorban Durkó Mátyás munkásságának a fontosságára, és az általa vizsgált autonóm, autodidakta tanulás jelentőségére utaltak. Tőzsér Zoltán előadása több ponton is kapcsolódott a többi előadó által is vizsgált formális, nem-formális és informális képzés és tanulás problematikájához. A téma kapcsán felmerülő problémák közötti tudományrendszertani és fogalmi összefüggések felvázolására törekedett, és ebbe a keretbe ágyazta be a munkahelyi tanulás és képzés problematikáját. Előadásában sikeresen fogta át a témával összefüggő teoretikus kérdéseket.

A témáról élénk diskurzus bontakozott ki, a résztvevők elsősorban különböző empirikus példákkal árnyalták az elméleti kérdésfelvetéseket, illetve tapasztalataik alapján fogalmaztak meg a gyakorlatban nehezen tipizálható és besorolható kérdéseket. Összességében a szekcióban valódi műhelymunka alakult ki, ami segítheti az egyes előadókat saját kutatási témáik további pontosításában és újabb kérdések megfogalmazásában.

A tudástársadalom előszobájában

Elnök: Komenczi Bertalan

Herczegh Judit *Digitális őslakosok – digitális bevándorlók – digitális remeték* című előadásában számolt be a Debreceni Egyetem hallgatóinak körében végzett vizsgálatairól. Az előadónak a szekcióban ismertetett kutatásai az internet- és számítógéphasználat jellemzőinek, illetve a társadalmi és kapcsolati tőke összefüggéseinek feltárására irányulnak. Többek között azokra a kérdésekre keresett válaszokat, hogy a hallgatók hová sorolják be magunkat az „információs szupersztráda" polgáraként, hogyan építik és tartják fenn kapcsolataikat az interneten, és milyen jellegű társadalmi kapcsolatok növelik a valószínűségét annak, hogy valaki közösségépítésre használja a hálózati kommunikációs eszközöket. Eredményei arra a tényre világítanak rá, hogy a kommunikációs, közösségi internethasználat terjedése nagymértékben függ az egyének kapcsolathálójának kiterjedtségétől.

Lévai Dóra *Online játék(os)ok az általános iskolában* című előadásában számolt be budapesti általános iskolák felső tagozatos tanulói körében végzett kutatási eredményeiről. Az előadó elmondta, hogy vizsgálatai során arra volt kíváncsi, milyen arányban jelenik meg az internethasználaton belül az online játékokra fordított idő az általános iskolás tanulók szabad idejében. Azt tapasztalta, hogy a vizsgálat alanyai már „digitális bennszülöttek", akik internetes környezetben töltik a szabadidejük nagy részét, mely

időtartam a tanulók közötti kommunikáció, az információszerzés, a tartalommegosztás, a tudástartalmak létrehozása mellett szórakozást (is) jelent számukra. A vizsgálatot nagyobb mintán is szeretné elvégezni a jövőben, illetve a budapesti diákok mellett más megyékből is szeretne adatot gyűjteni, hogy pontosabb választ kapjon a vizsgálatban feltett kérdéseire.

Tóth-Mózer Szilvia *Az információs és kommunikációs eszközök tanórai alkalmazásának és a pedagógus személyiségének összefüggései* című előadásában vázolta fel kutatási eredményeit. 106 általános iskolai pedagógust kérdezett meg számítógép-, illetve internethasználati szokásairól és az IKT-eszközök használatával kapcsolatos attitűdjeiről. Emellett pszichológiai tesztekkel mérte fel a pedagógusok olyan személyiségjegyeit, amelyek feltételezhetően kapcsolatban állhatnak a változásokkal összefüggő attitűdjeikkel. A pozitív attitűdök szignifikáns összefüggést mutattak a pedagógusok tapasztalatokra való nyitottságával és azzal, hogy a változással járó életeseményeket mennyire tartották érzelmileg megterhelőnek. Azok a pedagógusok viszont, akik érzelmileg megterhelőbbnek tartották a fordulatot hozó életeseményeket, negatívabban nyilatkoztak az IKT-ről. A kiégés mutatói közül a teljesítménycsökkenés mutatott szignifikáns összefüggést a pedagógusok attitűdjeivel.

Az iskolai fejlesztésekkel szemben sok esetben a fogalommal kapcsolatos tévképzetek, félreértések támasztanak komoly akadályokat. A tanulók lelki egészségvédelme kiemelten fontos terület egy gyorsan változó társadalmi környezetben, ahol az értékfelfogás is gyors ütemben, gyakran szélsőségektől sem mentesen alakul át. Az ezzel kapcsolatos iskolai nehézségek a tanulók, szülők és tanárok kommunikációjában is tetten érhetők.

Buda András előadásában (*Előnyök és hátrányok. Pedagógusok véleménye az IKT-eszközök tanórai alkalmazásáról*) egy 2009 elején lebonyolított országos kutatás néhány eredményét mutatta be. A kutatás egy online kérdőív segítségével zajlott, és közel 400 településről 1146 általános és középiskolai tanár válaszolt a kérdésekre. Az előadó azt kívánta feltérképezni, hogy a tanárok különböző csoportjai hogyan viszonyulnak az IKT-eszközök iskolai megjelenéséhez, miben és hogyan módosult napi gyakorlatuk az új technikai fejlesztések térnyerése következtében. A felmérés eredményeképpen kialakult összkép egyértelműen pozitív. Ráadásul míg az előnyök elsősorban az iskolai munkához kötődnek, addig a hátrányok inkább az iskola falain túlmutató problémák formájában fogalmazódtak meg. Az adatokból bizonyos összefüggések rajzolódtak ki a válaszok és a válaszadók neme, életkora, illetve beosztása/pozíciója és szakmai területe, valamint az iskola jellege között is. Az előadó a kutatás gyakorlati hasznosságát abban látja, hogy az eredmények rávilágítanak arra, hogy a tanárképzésben milyen területekre kellene nagyobb figyelmet fordítani, tartalmi és/vagy módszertani változásokat eszközölni.

Az előadást követő rövid szakmai diszkusszió során többek között szóba került az a tény, hogy az információtechnológia gyors fejlődése és terjedése, az egyre újabb internetes alkalmazások megjelenése következtében a kutatási témák relevanciája – más területekhez képest is – folyamatosan változik, ezért ezen a területen különösen fontos a kutatók és a szakma egészének önreflexiója.

A nemzet napszámosai

Elnök: Ollé János

A szekció négy előadásából három hétköznapi, kifejezetten gyakorlatközeli problémákkal foglalkozott. A személyes és társas kompetenciákkal foglalkozó kutatás kapcsán a pedagógusok saját magukról alkotott, és a nekik fejlesztési feladatként megfogalmazott kompetenciákkal kapcsolatos gondolkodásukról hallottunk rövid és pesszimista eredményeket. Az iskolai fejlesztésekkel szemben sok esetben a fogalommal kapcsolatos tévképzetek, félreértések támasztanak komoly akadályokat. A tanulók lelki egészségvédelme kiemelten fontos terület egy gyorsan változó társadalmi környezetben, ahol az értékfelfogás is gyors ütemben, gyakran szélsőségektől sem mentesen alakul át. Az ezzel kapcsolatos iskolai nehézségek a tanulók, szülők és tanárok kommunikációjában is tetten érhetők. Az előadás számos tapasztalati példát, eredeti dokumentumot mutatott be a résztvevőknek. A pedagógusok pályaképével foglalkozó kutatások sem adhatnak okot a közoktatással kapcsolatos optimista gondolkodásra, az átalakuló társadalmi értékrend ezen a területen is érezteti hatását. A társadalmi elvárások, a digitális nemzedék iskolai megjelenése, a szülőkkel való kapcsolattartás és a szülők iskolával kapcsolatos követelményei, a nevelési feladatok megosztásának és a kooperációnak az elbizonytalanodása mind jelentős mértékben meghatározza a „nemzet napszámosainak" saját jövőjével kapcsolatos elképzeléseit.

A döntően pesszimista, ugyanakkor számos továbbgondolásra érdemes és további kutatást igénylő előadások után a katolikus iskolák szerzetesrendi nevelési elveivel kapcsolatos előadás zárta a szekció munkáját. Ebben bepillanthattunk a nevelési elvek tekintetében lényegesen különböző, egyház által fenntartott intézmények nevelési alapelveinek érvényesülése közbeni folyamatokba.